

УДК 338.242.2

В. Ф. Доценко,

д. т. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної справи,
Національний університет харчових технологій, м. Київ
ORCID ID: 0000-0003-1788-1599

Т. Д. Косова,

д. е. н., професор, провідний науковий співробітник,
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ
ORCID ID: 0000-0002-1859-0542

О. В. Ярошевська,

д. е. н., доцент, професор кафедри економіки,
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя
ORCID ID: 0000-0003-3569-8763

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.11.42

ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВО-МАЙНОВОГО СТАНУ ЗАКЛАДІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

V. Dotsenko,

Doctor of Technical Sciences, Professor, Head of the Department of Hotel
and Restaurant Business, National University of Food Technology, Kyiv

T. Kosova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Leading Researcher, Institute
of Industrial Economics, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

O. Yaroshevska,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department
of Economics of the Classical Private University, Zaporizhzhia

ECONOMIC DIAGNOSTICS OF FINANCIAL AND PROPERTY CONDITION OF HOTEL AND RESTAURANT ESTABLISHMENTS

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні основи і практичні аспекти економічної діагностики фінансово-майнового стану закладів готельно-ресторанного господарства. Об'єктом дослідження є процеси формування активів, власного капіталу і зобов'язань. Для написання статті використано загальнонаукові методи дослідження аналізу і синтезу, індукції і дедукції, індекси, структурний підхід. За результатами економічної діагностики встановлено загальні тенденції зміну майнового стану закладів готельно-ресторанного господарства: скорочення вартості активів під впливом фінансової кризи 2014 р. з подальшим стійким зростанням із випереджальними темпами ресторанів; деконцентрація активів, яка виявляється у скороченні частки середніх підприємств на користь малих. Істотними відмінностями структури активів є превалювання: у закладів готельного господарства — необоротних активів з чітко вираженою тенденцією до зростання їх питомої ваги у малих підприємств; у закладів ресторанного господарства — оборотних активів зі зростанням їх частки у всіх підприємств. З'ясовано, що негативною ознакою діяльності закладів готельно-ресторанного господарства є втрата власного капіталу, на рівні готельного бізнесу загалом і середніх підприємств — до від'ємних значень. Найбільшу стійкість до втрат капіталу у готельному бізнесі мали малі підприємства, у ресторанному бізнесі — мікропідприємства. Фінансова стійкість підприємств готельного бізнесу є критично низькою, ресторанного бізнесу — низькою. Підприємствам усіх видів діяльності і розмірів притаманні від'ємні значення власного оборотного капіталу, що означає фінансування всіх оборотних активів і частини необоротних активів за рахунок зобов'язань. Показано, що основним джерелом зміцнення фінансового стану закладів готельно-ресторанного господарства є нарощування власного капіталу за рахунок внутрішніх джерел (збільшення нерозподіленого прибутку) і зовнішніх (залучення нових власників і додаткових внесків існуючих). Середні підприємства готельного бізнесу потребують проведення фінансової санації, оскільки їх фінансово-майновому стану притаманні ознаки банкрутства.

The subject of the research is the theoretical, methodological bases and practical aspects of economic diagnostics of the financial and property condition of hotel and restaurant establishments. The object of research is the processes of formation of assets, equity and liabilities. To write the article, general scientific methods of analysis and synthesis, induction and deduction, indices, structural approach were used. According to the results of economic diagnostics, general trends in the change of property status of hotel and restaurant facilities have been established: reduction of asset value

under the influence of the financial crisis of 2014 with further steady growth with outpacing rates of restaurants; deconcentration of assets, which is manifested in the reduction of the share of medium-sized enterprises in favor of small ones. Significant differences in the structure of assets are the prevalence of: in the hotel industry — non-current assets with a clear tendency to increase their share in small businesses; in restaurants — current assets with an increase in their share in all enterprises. It was found that the negative sign of the hotel and restaurant business is the loss of equity, at the level of the hotel business in general and medium-sized enterprises — to negative values. Small enterprises had the greatest resistance to capital losses in the hotel business, and micro-enterprises in the restaurant business. The financial stability of the hotel business is critically low, the restaurant business — low. Enterprises of all types and sizes have negative values of working capital, which means financing all current assets and part of non-current assets through liabilities. It is shown that the main source of strengthening the financial condition of hotels and restaurants is to increase equity through internal sources (increase in retained earnings) and external (attracting new owners and additional contributions to existing ones). Medium-sized hotel businesses need financial rehabilitation, as their financial and property status is characterized by signs of bankruptcy.

Ключові слова: економічна діагностика, фінансово-майновий стан, заклад, готельно-ресторанне господарство.

Key words: economic diagnostics, financial and property condition, hotel and restaurant establishments.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах готельно-ресторанний бізнес України знаходиться на етапі становлення і поступово перетворюється на значущий сегмент національної економіки. Його розвиток підтримує діяльність суміжних галузей туризму, оптової і роздрібною торгівлі, харчової і легкої промисловості, слугує важливим джерелом створення робочих місць, наповнення дохідної частини державного та місцевих бюджетів. Для здійснення виробничої, комерційної, посередницької та іншої діяльності заклади, що надають послуги гостинності, мають володіти специфічними активами, розпоряджатися необхідними фінансовими та матеріальними ресурсами. Для успішної протидії викликам внутрішнього і зовнішнього середовища суб'єктам готельно-ресторанного бізнесу необхідний певний запас фінансової міцності для страхування від ризиків втрати активів або недоотримання доходів у порівнянні з раціональним використанням ресурсів [1, с. 8].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Питання економічної діагностики різних аспектів діяльності закладів готельно-ресторанного господарства знаходяться у центрі уваги багатьох учених. Стригуль Л.С. акцентує

увагу на системному характері функціонування готельно-ресторанного бізнесу як сфери економічної діяльності, що характеризується щільними фінансово-господарчими зв'язками з багатьма сферами економіки країни та взаємодією з окремими суб'єктами господарювання [2, с. 91]. У статті Юдіної О.І. за допомогою методів економіко-математичного моделювання на основі функції цілі розроблено модель кореляційної залежності економічних показників виробничо-комерційної діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу та визначено стан, структуру і закономірності розвитку ресурсно-економічних потенціалів, а також встановлено їхній вплив на результати роботи та економічне зростання суб'єкта господарювання [3, с. 122].

Предметом дослідження Чайки Т.Ю. є методика економіко-статистичної оцінки фінансової складової інноваційного потенціалу підприємств готельно-ресторанного бізнесу [4, с. 137]. Нагорняк Г.С., Малюта Л.Я., Мельник Л.Я., Шерстюк Р.П. справедливо наголошують на тому, що готовність готелів та ресторанів до інновацій є безальтернативним шляхом виживання в умовах глобальної конкуренції [5, с. 153]. Їх впровадження є засобом подолання системних проблем, представлених низькою якістю послуг готельно-ресторанного господарства України, їх високою ціною, відсутністю диференційованого підходу до задоволення потреб різних категорій споживачів, невідповідністю міжнародним нормам та стандартам [6, с. 54]. Інноваційні методи та технології мають покращувати відвідування та залучати велику кількість потенційних споживачів, а також сприяти зміцненню економічної безпеки

закладів, що надають послуги гостинності. Під економічною безпекою підприємств готельно-ресторанної сфери Гавловська Н.І., Рудніченко Є.М. розуміють стан захищеності життєво важливих інтересів суб'єкта господарювання, що досягається за рахунок гармонізації взаємовідносин з суб'єктами зовнішнього та внутрішнього середовища, і дозволяє забезпечити надання високоякісних послуг з максимальною економічною ефективністю [7, с. 244]. Пріоритетами для захисту у сфері готельно-ресторанного бізнесу, на думку Мойсієнко А.В., повинні бути такі категорії: люди (персонал, відвідувачі, концесіонери, підрядники); матеріальні активи (будівлі, утримання, обладнання, плани); інформація (електронні та паперові носії); процеси (ланцюги постачання, критичні процеси) [8, с. 97].

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розробка пропозицій із зміцнення фінансово-майнового стану закладів готельно-ресторанного господарства за результатами економічної діагностики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У володінні закладів готельно-ресторанного господарства знаходиться значна вартість активів, яка протягом 2013—2018 рр. має стійку тенденцію до зростання, за виключенням 2014 р., коли вартість активів готелів скоротилася із 24,0 млрд грн до 17,7 млрд грн, або 26,25% (табл. 1), а вартість ресторанів — із 7,48 млрд грн до 6,2 млрд грн, або на 17,1% (табл. 2). На кінець аналізованого періоду вартість активів готелів і подібних засобів тимчасового розміщення за КВЕД 55.10 становила 29,6 млрд грн, що в 1,233 разів вище рівня початку періоду, вартість активів ресторанів і закладів із надання послуг мобільного харчування за КВЕД 56.10 у кінці 2018 р. становила 10,35 млрд грн, що в 1,385 разів більше рівня 2013 р. Тобто активи закладів ресторанного господарства у 2014 році скоротилися меншими темпами, а до кінця аналізованого періоду зросли вищими темпами. Середня вартість активів готелів (23201,7 млн

Таблиця 1. Динаміка вартості і структури активів готелів і подібних засобів тимчасового розміщення за КВЕД 55.10

Роки	Необоротні активи				Оборотні активи				Активи (Капітал)			
	усього	у т.ч. підприємства			усього	у т.ч. підприємства			усього	у т.ч. підприємства		
		середні	малі	з них мікро-		середні	малі	з них мікро-		середні	малі	з них мікро-
	тис. грн											
2013	17390576	12971443	4419133	2335115	6653076	3984088	2668988	1899139	24043818	16955697	7088121	4234254
2014	13388313	9603742	3784571	1855520	4310168	2820095	1490074	921255,4	17725468	12438158	5287310	2783010
2015	14397170	10305268	4091902	1812814	4918871	3077647	1841224	1065267	19338238	13399398	5938840	2883719
2016	16115388	10945897	5169491	2053077	6434165	3937924	2496241	1249650	22575770	14896258	7679513	3316455
2017	17969023	10424869	7544154	5035821	7891784	4500525	3391259	2092689	25883887	14936379	10947507	7140596
2018	21732428	13269279	8463150	5241505	7889348	4441096	3448253	1795987	29643313	17720773	11922540	7048620
середнє	16832150	11253416	5578733	3055642	6349569	3793562	2556006	1503998	23201749	15057777	8143972	4567776
темпу росту, разів	1,250	1,023	1,915	2,245	1,186	1,115	1,292	0,946	1,233	1,045	1,682	1,665
	структура активів у розрізі їх груп, %											
2013	72,33	76,50	62,35	55,15	27,67	23,50	37,65	44,85	100,00	100,00	100,00	100,00
2014	75,53	77,21	71,58	66,67	24,32	22,67	28,18	33,10	100,00	100,00	100,00	100,00
2015	74,45	76,91	68,90	62,86	25,44	22,97	31,00	36,94	100,00	100,00	100,00	100,00
2016	71,38	73,48	67,32	61,91	28,50	26,44	32,51	37,68	100,00	100,00	100,00	100,00
2017	69,42	69,80	68,91	70,52	30,49	30,13	30,98	29,31	100,00	100,00	100,00	100,00
2018	73,31	74,88	70,98	74,36	26,61	25,06	28,92	25,48	100,00	100,00	100,00	100,00
середнє	72,74	74,80	68,34	65,25	27,17	25,13	31,54	34,56	100,00	100,00	100,00	100,00
	структура груп активів у розрізі розміру підприємств, %											
2013	100,00	74,59	25,41	13,43	100,00	59,88	40,12	28,55	100,00	70,52	29,48	17,61
2014	100,00	71,73	28,27	13,86	100,00	65,43	34,57	21,37	100,00	70,17	29,83	15,70
2015	100,00	71,58	28,42	12,59	100,00	62,57	37,43	21,66	100,00	69,29	30,71	14,91
2016	100,00	67,92	32,08	12,74	100,00	61,20	38,80	19,42	100,00	65,98	34,02	14,69
2017	100,00	58,02	41,98	28,03	100,00	57,03	42,97	26,52	100,00	57,71	42,29	27,59
2018	100,00	61,06	38,94	24,12	100,00	56,29	43,71	22,76	100,00	59,78	40,22	23,78
середнє	100,00	67,48	32,52	17,46	100,00	60,40	39,60	23,38	100,00	65,58	34,43	19,05

Джерело: побудовано за даними [12].

грн) втричі вище середньої вартості активів ресторанів (7747,8 млн грн).

Готельне господарство є важливою складовою туристичного комплексу України, а його ефективне функціонування є індикатором позитивних змін в економіці нашої держави і важливою передумовою інтенсифікації міжнародних зв'язків і інтеграції країни в світову співдружність [9, с. 117]. Економічна політика щодо розвитку готельного господарства як основної складової туристичної галузі та сфери послуг спрямована на поліпшення якісних (підвищення якості послуг, розширення асортименту) та кількісних (зростання кількості закладів, збільшення номерного фонду, збільшення завантаженості) критеріїв його функціонування [10, с. 40]. Особливістю діяльності підприємств готельного комплексу є надання набору різних видів послуг, що мають більшою частиною нематеріальний характер [11, с. 57].

Проте у структурі активів готелів і подібних засобів тимчасового розміщування превалюють матеріальні об'єкти. Питома вага необо-

ротних активів готельного господарства протягом 2013—2018 рр. була відносно стабільною і в середньому склала 72,74%, проте по середнім підприємствам вона незначно скоротилася — із 76,5% до 74,88%, а по малим і мікропідприємствам — суттєво зросла: відповідно із 62,35% до 70,98%, із 55,15% до 74,36%.

Оцінюючи співвідношення між активами різних за розміром закладів готельного господарства, слід зробити висновок про процеси деконцентрації. Питома вага середніх підприємств в активах готельного комплексу скоротилася протягом 2013—2018 рр. із 70,52% до 59,78%, малих і мікропідприємств — зросла відповідно із 29,48% до 40,22%, із 17,61% до 23,78%, тобто прискорений приріст забезпечили саме малі підприємства.

У підприємств ресторанного господарства оборотні активи відіграють більшу роль, ніж у готельному господарстві. Середня вартість їх необоротних активів перевищує 50% — у середньому вона становить 53,7%, у малих — 51,59%, у середніх і мікропідприємств — перевищує

Таблиця 2. Динаміка вартості і структури активів ресторанів і закладів із надання послуг мобільного харчування за КВЕД 56.10

Роки	Необоротні активи				Оборотні активи				Активи (Капітал)			
	усього	у т.ч. підприємства			усього	у т.ч. підприємства			усього	у т.ч. підприємства		
		середні	малі	з них мікро-		середні	малі	з них мікро-		середні	малі	з них мікро-
	тис. грн											
2013	4411637	2288943	2122694	1031769	3062088	1663356	1398732	703522,7	7475599	3952544	3523055	1736307
2014	3779689	1412754	2366935	1193981	2413450	762503,5	1650946	672592,1	6196438	2175468	4020970	1869180
2015	3596415	1772159	1824256	1106475	2809451	916715,8	1892735	874342,8	6409854	2689896	3719958	1983764
2016	3752423	1454695	2297728	1352326	3627618	1396278	2231340	1126195	7382794	2851939	4530855	2480178
2017	4138182	1816669	2321513	1409338	4530154	1969308	2560846	1198744	8668959	3786017	4882942	2608536
2018	4916672	2610629	2306043	1335606	5435546	2396127	3039419	1396844	10352929	5006756	5346173	2733006
середнє	4099170	1892642	2206528	1238249	3646385	1517381	2129003	995373	7747762	3410437	4337326	2235162
темпл росту, разів	1,114	1,141	1,086	1,294	1,775	1,441	2,173	1,985	1,385	1,267	1,517	1,574
	структура активів у розрізі їх груп, %											
2013	59,01	57,91	60,25	59,42	40,96	42,08	39,70	40,52	100,00	100,00	100,00	100,00
2014	61,00	64,94	58,86	63,88	38,95	35,05	41,06	35,98	100,00	100,00	100,00	100,00
2015	56,11	65,88	49,04	55,78	43,83	34,08	50,88	44,07	100,00	100,00	100,00	100,00
2016	50,83	51,01	50,71	54,53	49,14	48,96	49,25	45,41	100,00	100,00	100,00	100,00
2017	47,74	47,98	47,54	54,03	52,26	52,02	52,44	45,95	100,00	100,00	100,00	100,00
2018	47,49	52,14	43,13	48,87	52,50	47,86	56,85	51,11	100,00	100,00	100,00	100,00
середнє	53,70	56,64	51,59	56,09	46,27	43,34	48,36	43,84	100,00	100,00	100,00	100,00
	структура груп активів у розрізі розміру підприємств, %											
2013	100,00	51,88	48,12	23,39	100,00	54,32	45,68	22,98	100,00	52,87	47,13	23,23
2014	100,00	37,38	62,62	31,59	100,00	31,59	68,41	27,87	100,00	35,11	64,89	30,17
2015	100,00	49,28	50,72	30,77	100,00	32,63	67,37	31,12	100,00	41,97	58,03	30,95
2016	100,00	38,77	61,23	36,04	100,00	38,49	61,51	31,05	100,00	38,63	61,37	33,59
2017	100,00	43,90	56,10	34,06	100,00	43,47	56,53	26,46	100,00	43,67	56,33	30,09
2018	100,00	53,10	46,90	27,16	100,00	44,08	55,92	25,70	100,00	48,36	51,64	26,40
середнє	100,00	45,72	54,28	30,50	100,00	40,76	59,24	27,53	100,00	43,44	56,57	29,07

Джерело: побудовано за даними [12].

Таблиця 3. Динаміка вартості і структури пасивів готелів і подібних засобів тимчасового розміщування за КВЕД 55.10

Роки	Власний капітал				Довгострокові зобов'язання				Поточні зобов'язання			
	усього	у т.ч. підприємства			усього	у т.ч. підприємства			усього	у т.ч. підприємства		
		середні	малі	з них мікро-		середні	малі	з них мікро-		середні	малі	з них мікро-
	тис. грн											
2013	8299151	5976551	2322599	1233679	7549943	5650535	1899408	901904	8193456	5328611	2864845	2097403
2014	901031	-214648	1115679	335208	8818934	6704046	2114888	1290004	8005480	5948760	2056721	1157776
2015	-3613558	-3867613	254056	-194571	12835054	9894095	2940959	1439197	10116742	7372917	2743825	1639093
2016	-7972099	-6905317	-1066781	-106637	18551805	14230474	4321331	1365030	11996064	7571101	4424963	2058063
2017	-5456002	-6155759	699757	-33171	15081661	12497737	2583924	1243173	16258228	8594402	7663826	5930594
2018	-1115125	-2825327	1710202	520329	14353854	11877006	2476848	1233672	16401025	8669094	7731931	5291060
середнє	-1492767	-2332019	839252	292473	12865209	10142315	2722893	1245497	11828499	7247481	4581018	3028998
темп росту, разів	-0,134	-0,473	0,736	0,422	1,901	2,102	1,304	1,368	2,002	1,627	2,699	2,523
	структура пасивів у розрізі їх груп, %											
2013	34,52	35,25	32,77	29,14	31,40	33,33	26,80	21,30	34,08	31,43	40,42	49,53
2014	5,08	-1,73	21,10	12,04	49,75	53,90	40,00	46,35	45,16	47,83	38,90	41,60
2015	-18,69	-28,86	4,28	-6,75	66,37	73,84	49,52	49,91	52,31	55,02	46,20	56,84
2016	-35,31	-46,36	-13,89	-3,22	82,18	95,53	56,27	41,16	53,14	50,83	57,62	62,06
2017	-21,08	-41,21	6,39	-0,46	58,27	83,67	23,60	17,41	62,81	57,54	70,01	83,05
2018	-3,76	-15,94	14,34	7,38	48,42	67,02	20,77	17,50	55,33	48,92	64,85	75,07
	структура груп пасивів у розрізі розміру підприємств, %											
2013	100,00	72,01	27,99	14,87	100,00	74,84	25,16	11,95	100,00	65,03	34,97	25,60
2014	100,00	-23,82	123,82	37,20	100,00	76,02	23,98	14,63	100,00	74,31	25,69	14,46
2015	100,00	107,03	-7,03	5,38	100,00	77,09	22,91	11,21	100,00	72,88	27,12	16,20
2016	100,00	86,62	13,38	1,34	100,00	76,71	23,29	7,36	100,00	63,11	36,89	17,16
2017	100,00	112,83	-12,83	0,61	100,00	82,87	17,13	8,24	100,00	52,86	47,14	36,48
2018	100,00	253,36	-153,36	-46,66	100,00	82,74	17,26	8,59	100,00	52,86	47,14	32,26

Джерело: побудовано за даними [12].

56%. Проте загальною тенденцією аналізованого шестирічного періоду є підвищення ролі оборотних активів у відтворювальному процесі ресторанів: у середньому їх частка зросла із 40,96% до 52,50%, передусім за рахунок малих підприємств — збільшення із 39,70% до 56,85%, у т.ч. мікропідприємств — із 40,52% до 51,11%. Питома вага середніх підприємств також зросла, але меншими темпами порівняно з зазначеними групами підприємств — із 42,08% до 47,86%.

Як і в готельному бізнесі, так і в ресторанному комплексі тривають процеси деконцентрації, приблизно такими же темпами. Частка середніх підприємств в активах скоротилася з 52,87% до 48,36%, а малих зросла — із 47,13% до 51,64%, у т.ч. мікропідприємств — із 23,23% до 26,40%. Ключовим утримувачем активів на кінець аналізованого періоду у готельному господарстві є середні підприємства, а в ресторанному господарстві — малі підприємства. Негативною ознакою діяльності закладів готельного господарства є втрата власного капіталу (табл. 3). На рівні підгалузі від'ємні значення власного капіталу спостерігаються з кінця 2015 р. із максимальним обсягом (-7972,1) млн грн у

2016 р., основною причиною такої ситуації є фінансовий стан середніх підприємств, які отримали від'ємні значення власного капіталу в пасиві балансу ще у 2014 році із максимальним значенням у 2016 році (-6905,3) млн грн, або 86,6% дефіциту по підгалузі. Малі підприємства готельного бізнесу демонстрували від'ємні значення власного капіталу лише на одну звітну дату — кінець 2016 року (-1066,8) млн грн, а мікропідприємства — двічі (у 2015 р. і 2016 р.). Причинами системних збитків 2015—2016 рр. було зниження внутрішнього платоспроможного попиту на послуги готельно-ресторанного господарства через скорочення реальних доходів населення в умовах різкої девальвації національної грошової одиниці і зростання інфляції.

На кінець 2018 р. від'ємне значення власного капіталу середніх підприємств становило (-2825,3) млн грн, на початок аналізованого періоду його додатна вартість була 5976,6 млн грн, тобто втрати капіталу становили 8801,9 млн грн. Вартість власного капіталу малих підприємств протягом 2013—2018 рр. скоротилася на 26,4%, мікропідприємств — на 57,8%. Загальна вартість підприємств готельного бізнесу на кінець

Таблиця 4. Динаміка вартості і структури пасивів ресторанів і закладів із надання послуг мобільного харчування за КВЕД 56.10

Роки	Власний капітал				Довгострокові зобов'язання				Поточні зобов'язання			
	усього	у т.ч. підприємства			усього	у т.ч. підприємства			усього	у т.ч. підприємства		
		середні	малі	з них мікро-		середні	малі	з них мікро-		середні	малі	з них мікро-
	тис. грн											
2013	2829411	1484964	1344447	624057	1241189	658736	582453	239850	3392589	1808844	1583746	870282
2014	1537311	347839	1189473	643541	1528115	694621	833494	269348	3131011	1133009	1998003	956291
2015	-325370	36364	-361734	-499648	2009967	1199555	810412	355170	4724959	1453977	3270982	2127943
2016	797326	453423	343902	427713	2195947	865694	1330253	581499	4389158	1532822	2856336	1470967
2017	1559749	600291	959458	717967	2340073	1408883	931189	451422	4766918	1776843	2990075	1436926
2018	2025322	1013241	1012080	622492	2416887	1449283	967604	428272	5910375	2544231	3366145	1681896
середнє	1403958	656020	747938	422687	1955363	1046129	909234	387593	4385835	1708287	2677548	1424051
темп росту, разів	0,716	0,682	0,753	0,997	1,947	2,200	1,661	1,786	1,742	1,407	2,125	1,933
	структура пасивів у розрізі їх груп, %											
2013	37,85	37,57	38,16	35,94	16,60	16,67	16,53	13,81	45,38	45,76	44,95	50,12
2014	24,81	15,99	29,58	34,43	24,66	31,93	20,73	14,41	50,53	52,08	49,69	51,16
2015	-5,08	1,35	-9,72	-25,19	31,36	44,59	21,79	17,90	73,71	54,05	87,93	107,27
2016	10,80	15,90	7,59	17,25	29,74	30,35	29,36	23,45	59,45	53,75	63,04	59,31
2017	17,99	15,86	19,65	27,52	26,99	37,21	19,07	17,31	54,99	46,93	61,24	55,09
2018	19,56	20,24	18,93	22,78	23,34	28,95	18,10	15,67	57,09	50,82	62,96	61,54
	структура груп пасивів у розрізі розміру підприємств, %											
2013	100,00	52,48	47,52	22,06	100,00	53,07	46,93	19,32	100,00	53,32	46,68	25,65
2014	100,00	22,63	77,37	41,86	100,00	45,46	54,54	17,63	100,00	36,19	63,81	30,54
2015	100,00	-11,18	111,18	153,56	100,00	59,68	40,32	17,67	100,00	30,77	69,23	45,04
2016	100,00	56,87	43,13	53,64	100,00	39,42	60,58	26,48	100,00	34,92	65,08	33,51
2017	100,00	38,49	61,51	46,03	100,00	60,21	39,79	19,29	100,00	37,27	62,73	30,14
2018	100,00	50,03	49,97	30,74	100,00	59,96	40,04	17,72	100,00	43,05	56,95	28,46

Джерело: побудовано за даними [12].

2018 р. була від'ємною (-1115,1) млн грн, а втрати капіталу становили 113,4% первісної кінця 2013 р.

Таким чином, на рівні підгалузі готельного господарства підприємства загалом (передусім за рахунок середніх підприємств) мають критичний фінансовий стан, оскільки їх діяльність повністю фінансується за рахунок залученого капіталу. Протягом 2013—2018 рр. частка довгострокових джерел у структурі фінансування зросла з 31,4% до 48,42%, а поточних — із 34,08% до 55,33%. Середні підприємства мають більшу залежність від довгострокових зобов'язань, частка яких збільшилася із 33,33% до 67,02%, а поточних — із 31,43% до 48,92%. Частка власного капіталу в структурі джерел фінансування малих і мікропідприємств скоротилася відповідно із 32,77% до 14,34%, із 29,14% до 7,38%. Основним джерелом їх фінансування є поточні зобов'язання, питома вага яких зросла по малим підприємствам — із 40,42% до 64,85%, по мікропідприємствам — із 49,53% до 75,07%.

Діяльність закладів ресторанного господарства протягом 2013—2018 рр. також характеризується втратою капіталу, але в менших обсягах: загалом — на 28,4%, по середнім підприємствам — на 31,8%, по малим підприємствам — на 24,7%, по мікропідприємствам — на

0,3% (табл. 4). Від'ємні значення власного капіталу спостерігалися тільки на одну дату (кінець 2015 р.) у зведеному балансі за рахунок малих підприємств (у т. ч. мікропідприємств).

У ресторанному господарстві структура джерел фінансування за підприємствами, різними за розміром, різниться несуттєво. Частка власного капіталу по підприємствам загалом і середнім підприємствам скоротилася із 38% до 20%, по малим — із 38,16% до 18,93%, по мікропідприємствам — із 35,94% до 22,78%. Власний капітал майже порівну розподілений між середніми і малими підприємствами, у т.ч. на мікропідприємства приходить майже 31% його вартості. По підприємствам готельного бізнесу загалом і середнім підприємствам частка довгострокових зобов'язань зросла відповідно із 16,60% до 23,34%, із 16,67% до 28,95% і станом на кінець 2018 р. перевищує питому вагу власного капіталу. Зростання ролі довгострокового фінансування для малих і мікропідприємств на є таким значним — відповідно із 16,53% до 18,10%, із 13,81% до 15,67%. На кінець аналізованого періоду його питома вага є меншою порівняно з власним капіталом.

Основним джерелом фінансування закладів ресторанного господарства є поточні зобов'язання. При базовому рівні їх частки 45% (для мікропідприємств — 50%) на кінець аналізованого пе-

ріоду вона становить для середніх підприємств 50,82%, загалом по підгалузі — 57,09%, по малим і мікропідприємствам — перевищує 61%.

Власний оборотний капітал (ВОК), який розраховується як різниця оборотних активів і поточних зобов'язань, є важливим індикатором фінансово-майнового стану підприємства. Протягом всього досліджуваного періоду у підприємств всіх видів діяльності і розмірів абсолютні значення ВОК є від'ємними. Враховуючи значні відмінності у масштабах діяльності, розраховано відношення ВОК до величини оборотних активів. Дефіцит ВОК у закладів готельного господарства збільшився протягом 2013—2018 рр. із (-23,15%) до (-107,9%) при середньому значенні (-85,82%), у середніх і мікропідприємств він більше — відповідно (-93,8%) і (-88,8%), у малих підприємств — менше (-70,3%).

У підприємств ресторанного бізнесу усіх розмірів дефіцит ВОК у 2018 році скоротився порівняно з 2013 роком: всього — із (-10,79%) до (-8,74%), по середнім підприємствам — із (-8,75%) до (-6,18%), по малим — із (-13,23%) до (-10,75%), по мікропідприємствам — із (-23,7%) до (-20,41%). Таким чином, у зазначеної групи підприємств рівень дефіциту є більш низьким, порівняно з закладами готельного бізнесу, а тенденція — сприятливішою.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

1. За результатами економічної діагностики встановлено загальні тенденції зміну майнового стану закладів готельно-ресторанного господарства: скорочення вартості активів під впливом фінансової кризи 2014 р. з подальшим стійким зростанням із випереджальними темпами ресторанів; деконцентрація активів, яка виявляється у скороченні частки середніх підприємств на користь малих. Істотними відмінностями структури активів є превалювання: у закладів готельного господарства — необоротних активів з чітко вираженою тенденцією до зростання їх питомої ваги у малих підприємств; у закладів ресторанного господарства — оборотних активів зі зростанням їх частки у всіх підприємств.

2. Негативною ознакою діяльності закладів готельно-ресторанного господарства є втрата власного капіталу, на рівні готельного бізнесу загалом і середніх підприємств — до від'ємних значень. Найбільшу стійкість до втрат капіталу у готельному бізнесі мали малі підприємства, у ресторанному бізнесі — мікропідприємства. Фінансова стійкість підприємств готельного

бізнесу є критично низькою, ресторанного бізнесу — низькою. Основним джерелом фінансування закладів готельно-ресторанного господарства є поточні зобов'язання, за виключенням середніх готелів (ним виступають довгострокові зобов'язання). Підприємствам усіх видів діяльності і розмірів притаманні від'ємні значення власного оборотного капіталу, що означає фінансування всіх оборотних активів і частини необоротних активів за рахунок зобов'язань.

3. Основним джерелом зміцнення фінансового стану закладів готельно-ресторанного господарства є нарощування власного капіталу за рахунок внутрішніх джерел (збільшення нерозподіленого прибутку) і зовнішніх (залучення нових власників і додаткових внесків існуючих). Середні підприємства готельного бізнесу потребують проведення фінансової санації, оскільки їх фінансово-майновому стану притаманні ознаки банкрутства.

Перспективами подальших досліджень є обґрунтування комплексу заходів зі збільшення фінансової результативності закладів готельно-ресторанного господарства.

Література:

1. Бівець А.В. Економічна безпека у сфері готельно-ресторанного бізнесу у сучасних економічних умовах. Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки. 2017. № 4 (2). С. 3—9.
2. Стригуль А.С. Дослідження особливостей застосування статистично-економічних методів оцінювання стану та перспектив розвитку підприємств готельно-ресторанного бізнесу України. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2017. № 3 (1). С. 88—92.
3. Юдіна О.І. Методичні основи цільового управління сталим економічним розвитком підприємства готельно-ресторанного господарства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 27 (2). С. 118—123.
4. Чайка Т. Ю. Методика економіко-статистичної оцінки фінансової складової інноваційного потенціалу (на прикладі підприємств готельно-ресторанного бізнесу). Інтелект XXI. 2018. № 3. С. 133—139.
5. Нагорняк Г.С., Малюта А.Я., Мельник А.Я., Шерстюк Р.П. Організаційно-економічні засади розвитку інноваційного процесу вітчизняних закладів готельно-ресторанної сфери в туристичному контексті. Соціально-економічні проблеми і держава. 2017. Вип. 1. С. 148—158.
6. Головня О. М. Тенденції розвитку готельно-ресторанного господарства в умовах фор-

мування соціально орієнтованої національної економіки. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. № 1. С. 48—57.

7. Гавловська Н.І., Рудніченко Є.М. Теоретичний базис системи економічної безпеки підприємств готельно-ресторанної сфери. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 4 (1). С. 241—245.

8. Мойсієнко А.В. Управління загрозами економічній безпеці підприємств готельно-ресторанного бізнесу. Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки. 2016. № 1. С. 95—99.

9. Довгаль Г.В., Данько Н.І. Розвиток готельно-ресторанного та санаторно-курортного комплексу як складова інтенсифікації економіки України. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Сер.: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2013. № 1042. Вип. 1. С. 115—118.

10. Гук Х.З. Концептуальні засади державного регулювання економіки на галузевому рівні (на прикладі готельно-ресторанного бізнесу). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2015. Вип. 12. С. 37—41.

11. Волковська Я.В. Економічна сутність підприємств готельно-ресторанного комплексу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2015. Вип. 14 (1). С. 54—58.

12. Показники балансу підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2013-2018 роки. Державна служба статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/fin_new/fin_new_u/pbp_ek_vsmm_2013_2018_u.xlsx (дата звернення 15.05.2020).

References:

1. Biievets, A. V. (2017), "Economic security in the hotel and restaurant business in modern economic conditions", Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriiia : Ekonomichni nauky, vol. 4(2), pp. 3—9.

2. Stryhul, L. S. (2017), "Research of peculiarities of application of statistical and economic methods of estimation of a condition and prospects of development of the enterprises of hotel and restaurant business of Ukraine", Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva, vol. 3(1), pp. 88—92.

3. Yudina, O. I. (2019), "Methodical bases of target management of sustainable economic development of the hotel and restaurant enterprise", Naukovyi visnyk

Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo, vol. 27 (2), pp. 118—123.

4. Chaika, T. Yu. (2018), "Methods of economic and statistical assessment of the financial component of innovation potential (on the example of hotel and restaurant businesses)", Intelekt XXI, vol. 3, pp. 133—139.

5. Nahorniak, H. S. and Maliuta, L. Ya., Melnyk L. Ya., Sherstiuk R. P. (2017), "Organizational and economic bases of development of innovative process of domestic establishments of hotel and restaurant sphere in a tourist context", Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava, vol. 1, pp. 148—158.

6. Holovnia, O. M. (2019), "Trends in the development of hotel and restaurant industry in the formation of a socially oriented national economy", Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky, vol. 1, pp. 48—57.

7. Havlovskaya, N. I. and Rudnichenko, Ye. M. (2014), "Theoretical basis of the system of economic security of hotel and restaurant enterprises", Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky, vol. 4 (1), pp. 241—245.

8. Moisiienko, A. V. (2016), "Management of threats to economic security of hotel and restaurant business enterprises", Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriiia : Ekonomichni nauky, vol. 1, pp. 95—99.

9. Dovhal, H. V. and Danko, H. I. (2013), "Development of hotel-restaurant and sanatorium-resort complex as a component of intensification of Ukraine's economy ", Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Ser. : Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm, vol. 1042, no. 1, pp. 115—118.

10. Huk, Kh. Z. (2015), "Conceptual principles of state regulation of the economy at the sectoral level (on the example of hotel and restaurant business)", Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia : Ekonomika i menedzhment, vol. 12, pp. 37—41.

11. Volkovskaya, Ya. V. (2015), "The economic essence of the hotel and restaurant complex", Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia : Ekonomichni nauky, vol. 14 (1), pp. 54—58.

12. State Statistics Service (2019), "Indicators of the balance of enterprises by type of economic activity with a division into large, medium, small and micro enterprises (2013-2018)", Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/fin_new/fin_new_u/pbp_ek_vsmm_2013_2018_u.xlsx (accessed 15 May 2020).

Стаття надійшла до редакції 21.05.2020 р.